

Fájdalomírás

KÖNYVKRITIKA - KÖVETÉSI TÁVOLSÁG - LXIII. évfolyam, 49. szám, 2019. december 6.

Marguerite Duras: Fájdalom. Fordította Forgách András. Jelenkor Kiadó, Budapest, 2019, 240 oldal, 3499 Ft

Elmondani az elmondhatatlant, a testemlékezet nyomán feltámadó fizikai kín és a lelki traumát kísérő szégyenérzet ellenére is, erre a szinte lehetetlen kísérletre vállalkozik a huszadik század két kiemelkedően fontos memoárja, melyek egymás kiegészítő, személyes vallomások: Robert Antelme és Marguerite Duras (a Jelenkor Kiadónál egy időben megjelenő) művei. Az egykori pár (1939 és 1947 között voltak házasságok) fájdalomból született írásai révén a vészkorszak embertelen működését egyszerre látjuk a fogoly férfi és a rá várakozó nő szemszögéből.

Robert Antelme főműve *Emberi fajtánk* címmel (1972-ben, Szegő György fordításában) már megjelent, ezt dolgozta át (Csordás Gábor munkájaként) az immár *Emberfaj* című új kiadás. Antelme 1946–47 között írja meg regényét, a „lehetetlen beszéd” tanúságtételeként. „Alig kezdtünk mesélni, máris fulladoztunk. Nekünk magunknak is elképzelhetetlennek tűnt, amit mondani akartunk.” Azonban az „elképzelhetetlen” egyben a „legkényelmesebb szó”, mert hamis felmentést és nyugodt lelkiismeretet biztosít azoknak, akik ki akarnak térni a tanúskodás etikai parancsa elől. Antelme azonban – Primo Levihez, Tadeusz Borowskihoz, Paul Celanhoz, Jean Améryhez, Kertész Imréhez és még sokakhoz hasonlóan – nem keres felmentést, hanem megírja az „elképzelhetlent”, a nyelv kifejezőképességét messze túllépő tapasztalatot, melynek elszenvedője volt. „Ebben a könyvben arról számolok be, amit átéltem. Borzalma nem apokaliptikus. Gandersheimban nem volt se gázkamra, se krematórium. Borzalma a sötétség, a teljes bizonytalanság, a magány, a szüntelen elnyomás, a lassú megsemmisülés volt. Harcunkat csakis az a szinte mindig magányos, elkeseredett vágy sarkallta, hogy mindvégig emberek maradjunk.